

ressò mont-roigenc

INDRETS MIRONIANS A PARÍS (2): 1921. LA RUE BLOMET I LA PRIMERA EXPOSICIÓ

Martí Rom
www.martirom.cat

20-07-2018

Joan Miró havia fet la seva primera estada a París de finals de febrer a inicis de juny de 1920. *“La meva il·lusió de conèixer París, de viure-hi, de treballar-hi no pogué pas expansionar-se: la guanyà la desorientació que París em causà. Vaig viure un any de desorientació absoluta. De tal manera que vaig intentar anar a alguna acadèmia i no vaig saber fer ni una ratlla... Havia perdut el mecanisme de com anava tot allò. I no vaig trobar-ho fins a Mont-roig, on vaig tornar l'estiu següent, i on immediatament em tornà la pintura com quan a les criatures els torna el plor. Influenciat per Picasso, i pels cubistes, el camp de Tarragona em féu venir unes ganes folles de treballar...”*¹.

A inicis de febrer de 1921, Miró torna a París. L'11 de febrer fa parada a Montauban on visita el Museu Ingres. L'acompanya Marian Espinal. Recordarem que Josep Pla, quan explicava el seu viatge en tren a París, deia que de Barcelona s'anava a Cervera, Tolosa de Llenguadoc i Montauban². Miró deuria baixar a Montauban per continuar després fins a París. En arribar a París escriu a Picasso (12-13 de febrer): *“Adjunto le dejo este paquete que me ha entregado su señora madre...”*. Era una ensaimada.

“Ricart, Miró, Espinal i Mercadé”, Marian Espinal (1920)

Veiem que Miró va a París amb Marian Espinal. Ja havíem vist com aquest l'havia anat a rebre a la Gare d'Orsay en el seu primer viatge (finals de febrer de 1920). Espinal hi havia anat uns mesos abans, el 1919. Des de Mont-roig li havia enviat una carta (l'1 d'agost de 1920) comentant-li que n'havia rebut una de Lluís Mercader des de París on li deia que havia trobat una habitació a Notre Dame des Champs, a tocar del bulevard de Montparnasse, que li servia també de taller. Miró n'envia una altra (el 22 d'agost) a Espinal dient-li que està content que el vagi a visitar al mas. Enric Cristòfol Ricart, Marian Espinal i Josep Francesc Ràfols són amics de Miró (des dels anys a Barcelona) que aniran distanciant-se amb l'estada a París. Miró inicia un camí de fugida de l'hegemonia noucentista i s'apropa al surrealisme; no així aquests amics.

¹ “Una conversa amb Joan Miró” de Francesc Trabal, pàg. 9.

² Capítol “El viatge” del llibre “Notes sobre París (1920-1921)”, de l'Obra completa. Volum 4, “Sobre París i Franca” (Edicions Destino, 2004).

En aquesta segona estada de Miró a París ja no s'allotjarà en aquell Hôtel Rouen, del 13 de la rue Notre Dame des Victoires. Sabem per Ricart que l'estiu de 1920 tanquen l'hotel³. Recordarem que Miró i Ricart tornem a Barcelona el juny de 1920. Qui sí que es queda a París és Josep Pla. Ens explica les penalitats de l'estiu a París: “*m'he trobat en aquest bany maria...*”, i després: “*el pas de l'estiu m'ha portat a prendre una decisió. He decidit anar-me'n del centre i escampar la boira a l'altra banda del riu. He trobat un petit hotel a la plaça de Sant Sulpici –que s'anomena Hôtel Récamier-... No és pas estrictament un meublé. Conté un menjador en el qual els clients poden fer un repàs... Es un hotel que m'ha semblat confortable i silenciós. La proximitat del (jardí de) Luxemburg és agradable... En fi: he decidit anar-me'n a viure a Barri Llatí amb una il·lusió que a penes puc dissimular...*”⁴. Pla deixa el centre de París, la zona de la Borsa, i se'n va al barri Llatí, a la plaça de Sant Sulpici, prop del bulevard de Montparnasse. Curiosament en aquest Hôtel Récamier, Miró s'hi estarà en alguns viatges a París els primers anys trenta. Anem veient com els hotels, els indrets dels catalans a París, van coincidint.

L'estada de Pla a l'Hôtel Récamier serà tan sols d'uns mesos. “*Avui, 15 de gener de 1921, m'he canviat de domicili. M'he acomiadat de l'Hôtel Récamier... i m'he anat a viure a l'Hôtel Delambre, rue Delambre, en el barri de Montparnasse*⁵... *Avui, Montparnasse és el barri de París on hi ha més artistes... hi he anat perquè hi viuen tants amics: Lluís Mercader, Ricart... Montparnasse és un dels barris de París més mediocres, insubstancials i vulgars que existeixen. És absolutament inexplicable que en una ciutat com aquesta, que té barris tan bonics, alguns literalment meravellosos, els artistes hagin triat aquest per viure-hi... Potser inicialment el triaren per considerar-lo més econòmic...*”⁶. Montparnasse, el seu ambient, canviaria en poc temps. En les properes dècades seria el barri dels artistes i intel·lectuals. Es posaria de moda.

Ricart havia tornat a París l'1 de novembre de 1920 i s'hi estaria fins al 18 d'abril de 1921. “*Vaig anar a parar en un adotzenat hotel meublé de Montparnasse, perquè havia*

³ “Memòries” d'Enric Cristòfol Ricart, pàg. 125.

⁴ Capítol “Carta d'estiu a un amic” del llibre “Notes sobre París (1920-1921)”.

⁵ És al 35 rue Delambre.

⁶ Capítol “Montparnasse” del llibre “Notes sobre París (1920-1921)”.

de trobar-m'hi amb Josep Pla i era a tocar del focus de La Rotonde...⁷. “Espinal... vivia molt lluny de Montparnasse, però no es podia estar de prendre el metro fins a Vavin (línia 4), que és l'estació que surt a la terrassa mateix de La Rotonde...⁸”.

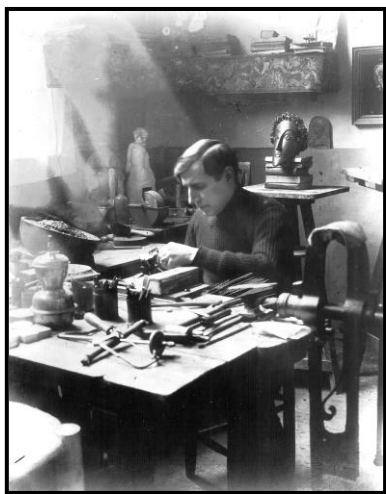
Com dèiem, Miró deuria arribar el 12 de febrer a París. Aquella carta que citàvem abans

que, només arribar va enviar a Picasso, està escrita al 32 boulevard Pasteur. Seguint les seves cartes trobem que estarà en aquesta localització fins mitjans d'abril⁹. Correspon a l'Hôtel Innova¹⁰. Explica que, en aquesta segona estada a París, al principi, s'havia instal·lat en “habitacions rònegues... al 32 boulevard Pasteur...”¹¹. Això és a prop de la Gare de Montparnasse, a l'oest del barri. Fa com els seus amics, ara es trasllada al que seria el barri dels artistes.

Hôtel Innova, 32 boulevard Pasteur

El 21 de febrer Miró escriu a Josep Dalmau¹²: “Vaig poder trobar una cambra al boulevard Pasteur, a prop del taller. Demà he d'anar-hi amb la senyora d'en Gargallo a que em presenti a la concièrge per posar-me a treballar...”. També li diu que a

l'endemà veurà Picasso¹³. El 4 de febrer havia nascut Paulo, fill de Picasso i Olga Koklova.

Miró havia llogat el taller que l'escultor Pablo Gargallo tenia al 45 rue Blomet¹⁴. Aquest, no l'utilitzava a l'hivern, sols el necessitava als estius; era quan Miró anava al seu mas de Mont-roig. La primera carta de què tenim constància, enviada des del taller del 45 rue Blomet, la trobem el 3 de maig enviada a Josep Maria Junoy. Curiosament Picasso, quan encara estava a Barcelona a finals de 1903, va utilitzar una temporada l'estudi de Gargallo del carrer del Comerç número 28; aleshores aquest estava a París.

Taller de Gargallo al 45 rue Blomet

⁷ “Memòries” d'Enric Cristòfol Ricart, pàg. 163. La Rotonde és al 105 boulevard du Montparnasse.

⁸ “Memòries” d'Enric Cristòfol Ricart, pàg. 121.

⁹ Encara hi ha una carta a Dalmau del 12 d'abril.

¹⁰ “Epistolari Català de Joan Miró (1911-1945)”, Editorial Barcino (2009), pàg. 217.

¹¹ El color dels meus somnis. Converses amb Georges Raillard”, Traus-8 Leonard Muntaner Editor (2009), pàg. 53.

¹² Era el propietari de les Galeries Dalmau, del carrer Portaferriça 18, de Barcelona; on Miró havia exposat per primera vegada, del 16 de febrer al 3 de març de 1918. Aquest havia adquirit el compromís d'organitzar-li una altra a París.

¹³ Viu al 23 rue de la Boétie.

¹⁴ Gargallo el tindria del 1912 al 1924.

La trobada amb Picasso li proporciona l'accés a alguns marxants d'art. Escriu a Dalmau, el 25 de febrer: *“Fa pocs dies va venir a casa Mr. Picasso. Aquest matí he rebut una carta de Mr. Paul Rosenberg... dient-me que en Picasso li havia parlat molt bé de mi, i dient que demà dissabte (26 de febrer) al matí vindria a casa per veure el que jo faig. Per un dia d'aquests tinc anunciada la visita de Mr. Kanveiller...”*. Sobre la visita de Rosenberg, diu: *“l'home estava enfurismat d'haver hagut de pujar cinc pisos d'un immoble vell sense ascensor. Era una cambra infecta, plena de puces... Jo hi tenia La taula¹⁵, amb el conill, el gal i el peix. És un quadre gran, però tampoc no massa, cabia a l'habitació... A Rosenberg no li va interessar...”¹⁶.*

En una carta a Ràfols, del 26 de març, diu: *“Jo treballo en el taller d'en Gargallo... i dormo en un hotel...”*. Hi afegeix: *“Estic treballant molt... A les nits dibuixo nu... M'he fet molt amic d'en Max Jacob...”*. Important poeta, escriptor i pintor francès, amic de Picasso.

El taller del número 45 rue Blomet estava a uns tres-cents metres de l'Hôtel Innova, al 32 boulevard Pasteur. També a prop de la Gare de Montparnasse, a l'oest del barri. *“Al costat (hi havia) el taller d'un mecànic, que feia un soroll infernal, i l'estudi d'un escultor pompier que portava barba i levita i modelava grans escaioles de generals i de personatges importants de la República. No teníem amb ell més que relacions de bon veïnatge...”¹⁷. “Eren uns temps molt durs: tenia els vidres trencats, l'estufa, que m'havia costat quaranta-cinc francs al marché aux puces (als encants), no anava... En canvi, el taller era molt net. Jo mateix el netejava. Com que era molt pobre, només em podia permetre de dinar un cop la setmana; els altres dies m'acontentava amb figues seques i mastegava xiclet...”¹⁸. A l'estudi del costat hi havia el d'André Masson. Estaven al fons del pati. “Els poetes que Masson em va presentar em van interessar més que els pintors que havia conegut a París. Em van exaltar les idees noves que tenien i especialment la poesia que discutien. Me'n feia un fart tota la nit... Com a resultat... gradualment vaig començar a treballar fora del realisme...”¹⁹.*

Sobre aquesta època Miró explicava a Lluís Permanyer: *“Una altra de les meves distraccions era passejar... Era barat... i mentre passejava pensava en la meua obra, meditava. Masson i jo sortíem tot sovint amb Max Jacob. Aquest ja s'havia convertit i passava una època de grans devocions²⁰. Ens citava, a les set de matí!, a Sacré Coeur. Ell sortia de combregar. Tots tres anàvem llavors a passejar. Jacob convocava als seus amics al café Savoyarde, que era davant del temple. La vista era atractiva. Des de la terrassa s'hi podia contemplar el fantàstic panorama que oferia París...”²¹. Max Jacob vivia en una petita cambra al número 17 rue Gabrielle, a tocar del Sagrat Cor i per sota de la*

¹⁵ Aquest quadre l'havia pintat l'estiu de 1920 a Mont-roig.

¹⁶ “El color dels meus somnis. Converses amb Georges Raillard”, pàg. 53.

¹⁷ Text “Record del carrer Blomet” transcrit per Jacques Dupin (1977). Traduït del llibre “Joan Miró. Escritos y conversaciones” de Margit Rowell (IVAM – Murcia, Colegio Oficial de Aparejadores y Arquitectos Técnicos de Murcia, 2002), pàg. 160.

¹⁸ A “Je rêve d'un grand atelier” (“Somio amb un gran taller”), “XXe siècle” núm. 2 (1 de maig de 1938). Traduït del llibre de Margit Rowell, pàg. 227.

¹⁹ Entrevista de J. J. Sweeney, publicada a “Partisan Review” núm. 2, amb el títol “Joan Miró: Comment and Interview” Nova York (1948). Traduïda del llibre de “Margit Rowell”, pàg. 293.

²⁰ Era d'una família jueva. S'havia convertit al catolicisme el 1909.

²¹ “Vida d'una passió”, Edicions de 1984 (2003), pàg. 61.

place du Tertre. Reunia als seus amics els dimecres al Cafè Saboyarde²², a la rue Muller; això era a l'altra banda, a costat llevant, del Sagrat Cor.

Miró i Masson tot i viure a Montparnasse agafaven aquell famós metro “nord-sud” per pujar fins a Montmartre; l'actual línia 12. Pujarien amunt pel carrer Blomet fins a la primera cantonada, girarien a la dreta pel carrer Copreaux i a l'arribar al de Vaugirard gairebé trobarien l'estació de metro de Volontaires; creuarien tot París fins l'estació de Pigalle, allà dalt al peu del turó de Montmartre. Tan sols uns pocs carrers i arribarien a l'església del Sagrat Cor.

Amb Masson “a vegades, també sortíem, passejàvem pels molls del Sena. Era meravellós el Sena, a qualsevol hora i en qualsevol moment. Havia la costum de tirar monedes al riu per conjurar la mala sort. M'agradava fer cercles en el aigua, m'agradaven els reflexos, els colors canviant segons la llum...”²³.

El 29 d'abril de 1921 inaugura a la Galerie La Licorne²⁴, al 110 rue de La Boétie, la seva primera exposició a París; era aquella que li havia promès Josep Dalmau. Recordarem que Picasso vivia en aquest mateix carrer, en el número 23. Era una zona noble de París, on hi havia les principals galeries, a prop dels Camps Elisis.

Hi havia vint-i-nou pintures del 1915 al 1920. Aquesta exposició fou un fracàs, com la de tres anys abans a Barcelona, a les Galeries Dalmau (1918). Malgrat tot va tenir un cert èxit en les crítiques. A l'acabar l'exposició, Josep Dalmau va regalar a Picasso el quadre “Autoretrat” (1919)²⁵; doncs aquell havia comentat que li havia agradat molt²⁶.

Les teles exposades se les va quedar Maurice Girardin, el propietari de la galeria. Uns cinc anys després, el 1926, van fer cap al nou marxant de Miró, Pierre Loeb, com a compensació dels diners que li havia bestret. Miró comenta: “Un bon dia, vaig veure a Pierre Loeb i em diu, tot rient: “Sabeu qui ha comprat La Ballarina?” Picasso!...”²⁷. Era el “Retrat de ballarina espanyola” (1921)²⁸.

“Retrat de ballarina espanyola” i “Autoretrat”
(Museo Picasso de París, 2018)

²² Saboyarde també era el nom de la principal campana del Sagrat Cor.

²³ Text “Record del carrer Blomet” transcrit per Jacques Dupin (1977). Traduït del llibre “Margit Rowell”, pàg. 164.

²⁴ El mateix carrer on vivia Picasso; aquest, en el número 23.

²⁵ “Joan Miró. Catalogue raisonné. Paintings” de Jacques Dupin i Ariane Lelong-Mainaud (1999), Volum I (1908-1930), n. 72

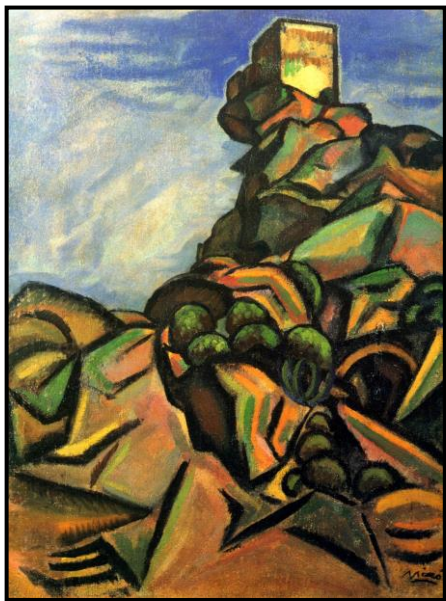
²⁶ Miró: “L’havia vist exposat... El regal va complaure Picasso...”. A “El color dels meus somnis. Converses amb Georges Raillard”, pàg. 42.

²⁷ “El color dels meus somnis. Converses amb Georges Raillard”, pàg. 41.

²⁸ “Joan Miró. Catalogue raisonné. Paintings” de Jacques Dupin i Ariane Lelong-Mainaud (1999), Volum I (1908-1930), n. 80.

Vèiem que Miró havia exposat a la Galerie La Licorne, al 110 rue de La Boétie. Aquesta era la zona de moda del món de l'art. Diu Picasso: "... *la gran época de los cubistas y de los surrealistas se desarrolló en la calle Boétie...*"²⁹. El propi Picasso vivia en el número 23 del mateix carrer i el seu marxant Paul Rosenberg tenia la botiga en el 21.

A aquesta exposició de la Galerie La Licorne hi va assistir Jacint Salvadó³⁰. Aquest era un mont-roigenc que als quinze anys se'n va a Barcelona, on estudia a l'Escola de Belles Arts de la Llotja (del 1907 al 1909) i, a continuació, marxà tres mesos a París. Hi

“Mont-roig, Sant Ramon”

tornaria l'any següent, el 1910, i el 1913. Durant la Primera Guerra Mundial va viure a Marsella, fins al 1919. Després viurà definitivament a París. Allí, coneix Claudi Castelucio i aquest l'ofereix treballar d'administratiu en aquella acadèmia de dibuix La Grande Chaumière. Possiblement deuria coincidir el 1920 quan hi anaven Joan Miró i Enric Cristòfol Ricart. M'explicava la seva germana, Conxita, en el ja llunyà 1986, que Jacint Salvadó visitant una de les moltes exposicions que anava a París, un dia va descobrir un quadre d'un entorn que li era familiar, l'hermita de Sant Ramon de la muntanya de la Mare de Déu de la Roca de Mont-roig, del seu poble. Era “Mont-roig. Sant Ramon” (1916)³¹ de Miró. Allí es van conèixer Salvadó i Miró. El 1922 i 1923 Salvadó donaria classes a La Grande Chaumière.

A aquest Jacint Salvadó que pintava quadres, a Mont-roig (en aquell català pre-normatiu, que ningú havia estudiat i que passava oralment de pares a fills) se'l coneixia com “Cintu Quadrus”. Fou un pintor prou reconegut a París; va fer moltes exposicions³².

Salvadó i Miró tenen prou coincidències. El primer va néixer el 1892, Miró l'any següent. Ambdós van anar a Llotja del 1907 a 1909. Amb pocs mesos de diferència van exposar en aquella famosa "Galeria Dalmau". Miró del 29 d'abril al 14 de maig del 1921 i Salvadó del 15 al 31 d'octubre. Ja a París, ambdós tenen una rellevant relació amb Picasso. Salvadó va morir el 27 d'agost de 1983 i Miró el 25 de desembre del mateix any.

La neboda de Salvadó, Assumpció Gimferrer Salvadó, em deia que li havia sentit comentar que, malgrat les coincidències, no foren amics: els separava les postures vivencials de cadascun. Salvadó era un immens extravertit i Miró la seva antítesi. A

²⁹ “Conversaciones con Picasso” de Brassai (Turner. Fondo de cultura económica, 2006), pàg. 21

³⁰ Jacint Salvadó Aragonès (Mont-roig, 1892 – Le Castellet, 1983).

³¹ Joan Miró. Catalogue raisonné. Paintings” de Jacques Dupin i Ariane Lelong-Mainaud (1999), Volum I (1908-1930), n. 23.

³² Sobre la vida i obra de Salvadó podeu consultar el meu text “Jacint Salvadó: crònica vital i apassionada del nostre Cintu Quadrus”, “**Ressò mont-roigenc**” núm. 60 i del 62 al 65 (1997-1998).

més, el primer tenia arrels anarquistes i potser fou francmaçó i el segon era una persona d'ordre (o ho semblava sovint).

Una altra d'aquelles habitacions “rònegues” de què parlava Miró es trobava a la rue Delambre³³. Hi ha una primera carta, de l'11 de maig, a Antonieta, la secretària de Dalmau. Li comenta que ara està a l'Hôtel Namur, al 39 rue Delambre³⁴. Casualment hem vist abans com Pla i Ricart s'allotjaven a l'Hôtel Delambre. Aquest estava en el número 35 del mateix carrer, és a dir, dues cases abans. Ricart comenta com era l'habitació que tenia Josep Pla: *“era no gaire més gran que una tartana: el llit tocava a tres parets, una tauleta, dues cadires i, damunt i a sota de tot això, llibres, llibres i llibres...”*³⁵. També el propi Pla ens descriu com era el seu hotel: *“Des de l'habitació de*

*l'hotel... sento, d'un cantó, els xiulets de les màquines de l'estació (la gare de Montparnasse)... i, de l'altre, veig la calma i la passivitat, una mica angoixant, que s'eleva del vast cementiri... L'Hôtel Delambre és absolutament meublé... està ocupat gairebé totalment per persones de tendència artística, la majoria de les quals esperen l'oportunitat de llogar un taller, cosa que no és pas fàcil atesa la gran quantitat de persones que aspiren al mateix...”*³⁶.

**En primer terme, l'Hôtel Delambre
A continuació, l'Hôtel Namur (ara Hôtel Apollinaire)**

³³ “El color dels meus somnis. Converses amb Georges Raillard”, pàg. 53.

³⁴ Actual Hotel Apollinaire.

³⁵ “Memòries” d'Enric Cristòfol Ricart, pàg. 87.

³⁶ Capítol “Montparnasse” del llibre “Notes sobre París (1920-1921)”.

Estem en el rovell de l'ou de la vida artística de París d'aquells anys. A la cantonada nord de bulevard de Montparnasse amb el de Raspail hi ha el Cafè La Rotonde. Continuant per la mateixa vorera i creuant Raspail, el primer carrer que trobem és el de la Grande Chaumière (on hi ha aquella Acadèmia de dibuix). Si des de La Rotonde creuem el bulevard de Montparnasse, tenim la rue Delambre. Aquest carrer, pràcticament, desemboca al cementiri de Montparnasse.

La rue Delambre té una certa importància en el món de l'art i la cultura. Entre d'altres, i en aquella època, hi van viure: el pintor japonès Foujita en el núm. 5 (del 1917 al 1924). Man Ray hi va tenir el seu taller en el núm. 13 (a finals de 1921). L'iniciador del dadaisme, Tristan Tzara (1921), en el núm. 15 i el gran instigador surrealista, André Breton (octubre de 1921 a 1922) en el núm. 35, en el mateix Hôtel Delambre.

El centre de tota activitat era el Cafè La Rotonde. Deia Ricart: *“era un lloc de reunió, de penyes i de cenacles on, pel fet de trobar-nos-hi, ja érem tots considerats una mica amics... Davant per davant hi havia el cafè du Dôme altra hora tan popular... i llavors gairebé sempre desert i trist com una ampliació del veí cementiri de Montparnasse...”*³⁷.

Pla ens fa una acurada anàlisi de l'ambient d'aquells anys a Montparnasse: *“A mesura que la guerra s'allunya, el barri es va animant. Quan vaig arribar a París, encara es veien molts soldats anglesos i americans... Han aparegut uns altres uniformes, cívics certament, però molt accentuats: jerseis més o menys llampants, robes fortes, bones sabates, ulls blaus, cabells de vegades panotxa, aire folgat, alcoholisme en general accentuat. Es comença a beure whisky a Montparnasse, cosa que a França és considerada extravagant. Cap el tard, les terrasses dels cafès ja no fan olor d'absenta...*

Ara es beuen picons, vins compostos, còctels... Cada dia hi ha més americans...”. I sobre aquella munió de joves que desembarcaven il·lusionats a París, a la meca del món de l'art: *“La immensa majoria d'artistes de Montparnasse... viuen amb la il·lusió de tenir un marxant. Fins que l'arriben a tenir, viuen aclaparats, nerviosos i desencaixats. Poc després de tenir-lo afirmen que el marxant és un escanyapobres indecent...”*³⁸.

Café La Rotonde

”Ara es beuen picons, vins compostos, còctels...”, diu Pla. Miró li explicava al seu amic Jacques Dupin, sobre l'època del taller del 45 rue Blomet: *“Discutíem, bevíem molt; era l'època dels aiguardents amb aigua i dels mandarins curaçao...”*³⁹.

Estem al 1921. París, Montmartre, està retornant a la vida normal. Fa tan sols tres anys que ha acabat la Primera Guerra Mundial. Ens comenta Ricart: *“L'hivern 1919-1920 a*

³⁷ “Memòries” d'Enric Cristòfol Ricart, pàg. 90 i 91.

³⁸ Capítol “Montparnasse: els artistes” del llibre “Notes sobre París (1920-1921)”.

³⁹ “Vida d'una passió” de Lluís Permanyer (Edicions de 1984, 2003), pàg. 51.

París va ésser d'un pintoresc inoblidable. Els francesos semblava que es volien atordir per a deslliurar del seu pensament el pesombre de la guerra passada. Es va inventar el divertiment més funerari que mai hagi existit: el dàncing. Era trist veure com la gent volia fer-se la il·lusió que es divertia... Cafès i restaurants tancaven a les deu... (Després) calia aixoplugar-se a algun taller...»⁴⁰. Els tallers dels artistes eren sovint el lloc on refugiar-se a les primeres hores de la nit.

A finals del segle XIX, la vida nocturna de París estava al nord, a Montmartre. El 1889 havia obert el famós Moulin Rouge (82 boulevard de Clichy) i de ben antic hi havia el Moulin de la Galette (83 Rue Lepic). Eren balls amb petites orquestres, plens de sensualitat, llums de gas, fum de tabac... que omplien, fugint de les preocupacions diàries, la classe mitjana i baixa de la ciutat. A inicis del segle XX, París s'omple de locals de ball. Són els anomenats bals mussettes, una mena de cafès on s'hi ballava normalment al so de l'acordió o algun altre instrument. Aleshores els balls s'omplen d'artistes, novel·listes, periodistes... en general, la burgesia se sent atreta per aquests llocs diferents, canalles. Aquesta vida de nit comença a proliferar, s'expandeix, a la rive gauche, principalment a Montparnasse. Des de mitjans del segle XIX, a Montparnasse existien dos locals importants: La Grande Chaumière i La Chartreuse. El primer estava a la cantonada del bulevard de Montparnasse amb el de Raspail; sembla que aquí es va inventar el can-can. No s'ha de confondre amb l'acadèmia de dibuix del mateix nom on van anar Miró i Ricart el 1920, que està al carrer del mateix nom que surt de davant d'aquest encreuament. El segon local de ball, que agafaria posteriorment el nom de Bal Bullier, estava al número 31 de l'avenue de l'Observatoire (actual 31 avenue Georges Bernanos), a la següent cantonada del bulevard de Montparnasse, a uns dos-cents metres més avall. Aquest tenia un aire oriental, a la manera de l'Alhambra. Durant la Primera Guerra Mundial va estar tancat; es va reobrir el 1920. Aleshores es va fer famós perquè s'hi ballava el tango i perquè feien sessions de jazz; era la música que havien dut els soldats americans. Va tancar el 1940.

Le Bal Bullier

Deia Miró: “A mi no m’agrada (ballar). Però anàvem als balls. També anàvem al Bullier –l’han tirar a terra per fer-i un edifici universitari-, davant de la Closerie des

⁴⁰ “Memòries” d’Enric Cristòfol Ricart, pàg. 89.

Lilas... Juan Gris s'hi passava el dia; Picasso deia que Gris s'ocupava tant de dansa com de pintura...⁴¹. Permanyer ens ho concreta: “No era gens estrany que Miró fos incapaç de sortir a la pista. Per tímidesa? I ara! No tenia ni idea de com marcar un pas de ball o de seguir el ritme. Aquest és el motiu que arribés a la concussió que saber ballar formava part de la cultura d'un jove de les seves pretensions... Era un xicot que anava sempre mot empolainat, però des de feia un temps als amics els cridava l'atenció que uns dies assenyalats els esquivés. Per casualitat, n'hi va haver un que un dia cap el tard el va descobrir més elegant que habitualment. Es va proposar assabentar-se del secret sospitant que hi havia un tot allò unes faldilles pel mig. El van seguir i la sorpresa la van tenir en veure que entrava en una acadèmia de ball per posar-se a les mans ... d'un mestre! Així m'ho va explicar un dia Papitu (Josep Llorens Artigas)...⁴².”

Uns anys més tard, el 1925, Luis Buñuel també anava al Bal Bullier Buñuel en la seva primera estada a París: “(lo) frecuentábamos con bastante asiduidad, siempre disfrazados. Una noche iba yo de monja. Era un disfraz excelente, no le faltaba un detalle, hasta me puse un poco de carmín en los labios y pestañas postizas. Íbamos por el boulevard Montparnasse con unos amigos... cuando vemos venir hacia nosotros a dos policías. Yo me pongo a temblar bajo mi toca, ya que en España estas bromas se castigan con cinco años de prisión. Pero los dos policías se paran sonrientes y uno me pregunta muy amablemente: Buenas noches, hermana, ¿puedo hacer algo por usted?... En París aprendí a bailar como es debido. Iba a una academia...⁴³.”

Miró tindrà el taller del 45 de la rue Blomet fins al 1925. “Era un lloc molt bonic. Al pati hi havia un lilàs magnífic... hi teníem una portera horrible, una dona alta i grossa, malcarada, una bruixa. De vegades, quan teníem diners, anàvem amb Masson i els altres amics al restaurant de les Mille Colonnes, a la rue de la Gaîté...⁴⁴.” Aquest restaurant estava a la cantonada de la Gaîté amb Vandamme, a mig camí entre la rue Delambre (i el cementiri de Montparnasse) i la Gare de Montparnasse; exactament en el número 20 de la rue de la Gaîté. Era un gran local amb cafè, restaurant, sales de reunions i un cinema⁴⁵.

Aleshores Montparnasse era el centre de la vida artística de París. Josep Pla ho analitza amb detall: “Pel que vaig veient, a Montparnasse, hi ha tres classes d'artistes. Primer hi ha els que no fan res, els embadocats... per més genialitat que continguin, tenen mala peça al teler... N'hi a uns altres que treballen poc, de vegades perquè estan conformats així, altres perquè són esperits dubitatius o perquè estan dominats per l'ànsia de perfectibilitat... Aquests homes no seran mai res, vull dir que no seran ni figa ni raïm... I després hi ha (pocs, però certs) els grans treballadors. Aquests semblen posseir les condicions objectives per a triomfar... Els marxants volen artistes treballadors, d'una producció abundant, fluent... L'enorme capacitat de treball de P. R. Picasso és indiscutiblement el que explica la seva permanent presencia... no solament en la vida artística de París, sinó en la vida artística de tot arreu. Picasso és un cas fabulós de

⁴¹ “El color dels meus somnis. Converses amb Georges Raillard”, pàg. 54.

⁴² “Vida d'una passió”, Edicions de 1984 (2003), pàg. 63.

⁴³ “Mi último suspiro”, Luis Buñuel (Debolsillo, 2003), pàg. 95.

⁴⁴ “El color dels meus somnis. Converses amb Georges Raillard”, pàg. 53.

⁴⁵ Era al costat d'on ara hi ha el teatre Bobino.

treball, de facilitat expressiva i de rendiment...»⁴⁶. Ses dubte, Miró també n'és un d'aquests.

Aquella primera exposició de Miró a París, a La Licorne, va durar fins al 14 de maig. Fou un fracàs. Sembla com si Miró, després de fer les gestions necessàries, tan aviat com va poder, va voler marxar de París. Escriu a Picasso (8 de juny): “*Me'n vaig diumenge (12) a Barcelona... Si voleu algun encàrrec per la vostra família...*”. I, des de Mont-roig n'hi envia una altra (25 de juliol): “*Estic aïllat al camp, treballant molt el paisatge... En la meua estada a Barcelona tindrè el gust d'anar a visitar la seva senyora mare...*”. La relació amb Picasso s'anava tornant cada cop més propera i calia mantenir el caliu.

Pel que Miró diu a Ràfols (Mont-roig, 31 de juliol): “*Fa ja un mes que som al camp, en aquest meravellós camp de Catalunya que jo tan estimo...*”, sabem que devia arribar-hi als últims dies de juny o primers de juliol. Sols havia estat a Barcelona unes dues setmanes. Deuria quedar-se al mas fins probablement al desembre, gairebé abans de Nadal. La seva estada a Mont-roig fou d'uns sis mesos. Aquesta temporada, com ja ho havia estat l'any anterior després del retorn de París, serà el redós on pair les sotragades de la vida.

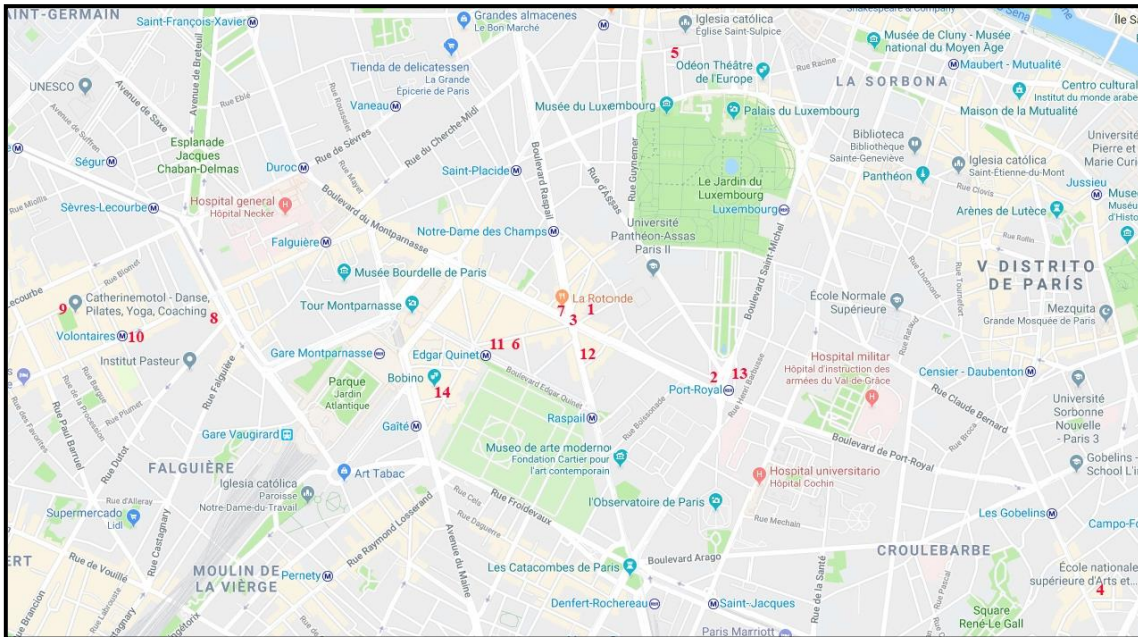
Mas Miró

Si al 1920 l'estada al mas fou per refer-se de la paràlisi creativa que l'ocasionà la seva primera estada a París i pintarà unes *natures mortes* amb algun element paisatgístic, ara, en aquest 1921, serà per fer un pas endavant creatiu. Iniciarà el paisatge amb el que tancarà la sèrie de *paisatges detallistes* mont-roigencs. Resumirà el seu lligam amb Mont-roig amb el quadre “La masia” (1921-1922).

⁴⁶ Capítol “Montparnasse: els artistes” del llibre “Notes sobre París (1920-1921)”, de l'Obra completa. Volum 4, “Sobre París i Franca” (Edicions Destino, 2004).

LOCALITZACIONS

- 1: La Grande Chaumière, 14 rue de la Grande Chaumière
- 2: Closerie des Lilas, 171 Boulevard du Montparnasse
- 3: Bulevard Raspail
- 4: Bedel, 2 rue Véronèse
- 5: Hôtel Récamier, 3b Place Saint Sulpice
- 6: Hôtel Delambre, 35 rue Delambre
- 7: La Rotonde, 105 boulevard du Montparnasse
- 8: Hôtel Innova, 32 boulevard Pasteur
- 9: Taller, 45 rue Blomet
- 10: Metro Volontaires
- 11: Hôtel Namur, 39 rue Delambre
- 12: Ball La Grande Chaumière,
- 13: “Bal Bullier”, 31 avenue de l'Observatoire
- 14: Restaurant de les Mille Colonnes, rue de la Gaîté 20

- 1: Pis Picasso, 23 rue de la Boétie
- 2: Galerie La Licorne, 110 rue de La Boétie

- 1: Sacré Coeur
- 2: Pis de Max Jacob, 17 rue Gabrielle
- 3: Cafè Saboyarde, rue Muller
- 4: Moulin Rouge , 82 boulevard de Clichy
- 5: Moulin de la Galette, 83 Rue Lepic